

ספרות ואגונות

י. בר-לב

„לא אוכל לספר“...

סיפורי מישור לס. יזהר

לא מבוהלת לאחר, כי אם מלוהטת לפנים, קדימה. „אם יוצא לבי, הרי אל מה שעוד לא בא הוא יוצא“. ולבסוף מוצא יזהר ס' תרון מעין בריחה פושרת. הוא עייף מאוד והוא רוצה לנוח. והוא ימצא את מנוחתו בלב זהבה האביק של העשבה, בין צלהבי שמש ישרים, ותיוווי ניסור חרגולים.

לכטיילבטים אלה ומבוכה זו שאין לה סוף שזור יזהר בשורותיו הארוכות, אבל הללו אינם נוצרים תוך פנייה או שליבה בספור, אלא הם מונולוגים, דיאלוגים ותל' תלוגים העומדים מבוששים, חסרי-בסחון ומתנצלים וכפי הנראה — כל אותם הבעיות המטרודות את המחבר, ביקש הוא מלכתחיל לה לעלותם כספורים, ספורים קולחים ר' מדברים מלב אל לב, אבל שלפתע אידע כאן מעין משבר. המחבר אינו יכול לספר ספור, הוא מתורדר, הוא מתגלגל, הוא חסר אונים ביכולתו הספורית מול אותם רגשות, חוויות, הלכי גפש אישיים שלו המכניעים אותו, משתלטים עליו ועומדים כחיץ מפריד בינו לבין הקורא. והסיפור נפגם ובוש והופך ל' יימן רגשני, והדמויות נפגעות, ושוב הן אינן עצמאיות ואינן נושמות את נשימתן הפרטית אלא חיות הן מתוך זכרונותיו של המחבר השוטפים ועוברים על גדותיהם.

והמחבר חש, כי טפוריו אינם אותם ספורים שהקורא מבקש לקרוא. הוא מכיר ב' עובדה שהקורא הוא חסר-סבלנות לגבי תאור' רים עולים וגואים כגון אלה, שחוף מחינם התאורי אינם אומרים לקורא ולא כלים, ר' עיקר הפקידם לשרת את רגשותיו של ה' סופר, שרק הוא יכול להנות מהם ולהכינם בדקותם. והחוט הקומוניקטיבי שהיה צריך להוצר כמו תמיד בין סופר וקורא מתחיל להינתק עד שהוא נפסק לגמרי.

ויזהר חש בחולשתו זו, הוא מכיר בה אך מוסיף להתלבט בה כסופר מחו, וכאגו באיזן. כסופר הוא מתנצל בפני קוראו, הוא הקורא שאינו יודע רחמים והמוכן בכל רגע להשליך את ספרו לקרן זזית כדבר אין חפץ בו. אבל כאגו הוא אזור אומץ ובנימה לגלג' גית במקצת הוא אומר: „האין זאת? קצרה דוחך? אלא שאתה אינך פנוי כי אם לעלי' לות דברים נחוצים בלבד, אינך סבלני כי אם למה שיהיה אחר הדברים האלה“. אבל לפעמים אין הוא נכנע לקוצר רוחו של ה' קורא ופוסק: „לא נוכל לזוז אף פסיעה ג' ספת בספורנו קודם שנעייין רגע בדיני ה' כיול“. וישנם רגעים של מעין חוסר אונים וחולשה גמורים, יזהר יודע שהוא רוצה ל' ספר, אבל אולי לא תהיה לו אוזן קשבת והוא מחליט בכלל להפסיק ולא לספר עוד, ואז הוא שואל בנימת פחד את שומעו: „או אולי אין טעם שנספר היום ספור“. כך שאין רצונו מכתוב לו את ספורו אלא רצון שומעו. ויש שלעתיים הוא מספר ומספר, נשטף כולו בסכך חוויותיו ולפתע הוא מתפ' קח ושואל: „והסיפור? מה בא על הסיפור שלנו? הרי היינו אמורים לספר סיפור“. והנה בא גם יאוש גמור ביכולת יצירת ה' ספור והוא מתנצל „איני תולה עוד תקוות מרובות בסיפור שלנו היום. צר לי“ או „לא אוכל לספר“.

מדוע מתנצל יזהר, מדוע הוא מבקש את סליחת קוראיו? הלא איש לא הכריחו לספר ספורים אלה? האם אמנם מעוניין הוא שקר' רא אלמוני ישתף עצמו בכל אותם יומנים רגשניים וכואבים אלה, הנוטים להמצא אצל כל אדם במגרת שולחנו? והלא אינו רוצה לעורר את רחמי קוראיו למצבו. ואמנם הקורא אינו דמות סולחת, הקורא הוא דמות אכזרית העורשת את ההנאה שלה. ההנאה יכולה להיות בספור עצוב (ומדוע גם כאן הוא מתנצל) או כספור שמח, אבל הדברים חייבים לפחות למשוך לקשר הלאה, הלאה. תמו. ספוריו שלא התחילו של ס. יזהר, אבל אותו כאב מביש שנקבו שורותיו הנבר' כות והמתנצלות בקרב קוראיו, לא במהרה יתמו על אף איתה הנאה של שורות נפלאות ספוגות חולות וריחות ושמים ישראלים ר' רק ישראלים, ועמן דרך הלשון המשחקת ממש בוירטואוזיות בכל מכמני השפה ה' עברית.

לרוץ לרוץ. זה הטוב שנותר. לרוץ כאיל משולח. לרוץ בלום ושימה וחבוש עי' גיים. וכנמלט מתוך עשן, או כמפני מק' מוק נבלה סרוחה — היאטם והחפה, בני, עד שתרחיק למדי ותהיה לך רוחה סביבך, ותוכל שם סוף סוף לפקוח לב לפקוח מבט לשוב לקחת משב נשימה עמוקה, להתפקח מן הכליאה הממושכת ולהתחיל לחיות, הו, כדג זה שחור המימה“.

לרוץ לרוץ, ממש לכרות, זהו המוטו לארבעת „סיפורי המישור“ לס. יזהר (הרי צאת הקיבוץ המאוחד). לכאורה אלה ארבי' עה ספורים האוחזים בתכנים שונים, ומע' לים דמויות בעלי גוונים אחרים, אולם כו' לם קוראים אותה קריאה ההולכת ונשנית ביודעין או שלא ביודעין. קריאה לברות. הבריחה יכולה להיות פיזית כמו אותו סוס לבן — בספור הנמלט — אשר קצה נפשו לחיות כמחיצה בעליו והוא נמלט אל המר' חבים הפתוחים. הבריחה יכולה להיות על גבי אופנוע דוהר — ב„סיפור שלא התחיל“. והבריחה יכולה להיות נפשית, בריחתו של אדם לעבר פתחי העבר בהעלותו זכרונות נשכחים ויקרים, כמו אותו אחד בספור „ערמת הדשן“, המספר איך היו אכרי המר' שבה נוהגים לקנות זבל מהכדוים. וגם ב' ספור האחרון — „חבוקי“, נמלטים לעבר עולם שמימי של צלילים וכוכבים, עלי כ' גורו של דמות תמוהה בשם חבוקי.

ענין שני, המחבר ארבעה ספרים אלה היו דמות נער המסורבב ביניהם. נער צעיר טקוח עיניים ונפש המסתכל, ולא תמיד מבין, אך מהרה, אמנם אין לו חלק מכ' ריע בחי' הספור השוטפים, למעשה אין הוא אלא משקיף מהצד, אבל גם הוא אזור לעתים עזו נפשו ומפליט כמה משפטים מגומגמים, משפטים שלכאורה צריכים היו לקרוע חוקי עולם מעוותים, כמו: „כל הרמאות הזאת... כל השקרים האלה“ או „האם רצה להיות שלך ז“, אך הם חולפים ללא כל תגובה ופורחים ונבלעים במש' פטים הבאים לאחריהם.

נעה תוהה זה בלויית שאר הדמויות הרר' חשות כאן באי-השקט השורר, כתנועה ר' ברצון לתנועה, הם אמצעי חי לבריחתו של המספר עצמו. מתוך ארבעת „ספורי מישור“ צולה דמותו, דמות שסועה, מתלבטת, ע' צובה מאוד, ובוכה של סופר מתבגר ש' אינו שבע רצון בחייו העכשוויים, בחיי הסביבה המתרקמים לידו וכחיי יצירתו. ר' הוא קובל, אך קובלתו אינה כשל שליח צבור אלא כשל פרט המציב עצמו כמרחק של אניואתם, כפרט שאמנם כואב על הת' נשאות זו אך אינו יכול לה, הוא אינו יכול לחיים המשוטחים, לשגרה המנוחנת, לחשי' ברת שאנו מיחסים לענינים קטנטנים, ממש פעוטים. והוא חש שהכל סגור סביבו „שום תנועה, שום נטיה, שום צמיחה, שום פ' גיחה. הכל אומר: די לי, ושלמותו-מותו“. והמחבר רוצה לשנות, אולי להתחיל הכל מהתחלה אבל תשוכתו: „אולי היה אפשר, אבל אי אפשר“. ואז הוא נתפס במין ת' שוקה עזה לברות. בלך לך. „תמק לך. כל עוד אתה הימלט הימלט. בלי לשאול מלה גוספת. הטח בולת, וגם בלי, ובלי כלום זבלי ברכת שלום, נדף עצמך משם והסתלק“. ויזהר מגסה להסתלק בדמויות גבוריו, הוא מתרונן על סוסו הלבן במישורים, פורק כל רסן, משחרר כל כבל, הוא חופשי. נפ' ושו מתרוננת והוא פוצח בשירת הללויה א' גירה. ויזהר בורח על גבי צלילי התרועה והנצחון של בטהובן, ויזהר בורח בעזרת צערו לשוק הזבל, ולפסי הרכבת שידעו תאוות זמות מהם, ואל שדרות האקציות של ימים עברו וציוצי צפורים ונסורי תר' צולים, אבל הכריחה אף פעם אינה מסתיימת בבריחה, אלא בתורה — חזרה מוכאת (ב' סין שוטה תרש וקטן איני יודע אלא רק לחזור) כמו אותו סוס שנתפס, או חזרה של מוח. חבוקי נהרג מפצצת האויב, והאח מהרג בתאוונה. אבל יזהר רוצה להתכחש ל' בריחה זו, הוא רוצה למצוא פתרון של כ' בוד למרירות הנוקבת. „מה היינו אומרים? בריחה. כלומר ריצת מנוסה מבוהלת לאתור.